

สตรีนิยมวัฒนธรรม*

(Cultural Feminism)

ฉลาดชาย รมิตานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา/ภาควิชาสตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เรื่องราวของ “สตรีนิยม วัฒนธรรม” ที่รวบรวมอย่างรวบรัดข้างล่างนี้เป็นการกลั่นกรองเอาเฉพาะสาระสำคัญสั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางทำความเข้าใจเบื้องต้นสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีและผู้สนใจทั่วไปที่ไม่คุ้นเคยกับทฤษฎี/มโนทัศน์/แนวคิดทางสตรีนิยม (Feminism) โดยที่ทฤษฎีสตรีนิยมดังกล่าวมีสถานะเดียวกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะสังคมวิทยา-มานุษยวิทยาที่บางคนอาจคุ้นเคยอยู่บ้าง

ก่อนอื่นจึงควรทำความเข้าใจว่า “ทฤษฎี” หรือ “Theory” นั้นมีความหมายสั้น ๆ ว่า การพูด/เขียนหรือการคิดโดยใช้มโนทัศน์ต่าง ๆ (concepts) อย่างเป็นระบบหรืออย่างมีหลักการต่างๆ (principles) ว่าด้วยบางสิ่งบางอย่าง ในที่นี้หมายถึงพูดถึงเรื่องราวของผู้หญิงและหรือความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ (gender relations) โดยใช้มโนทัศน์เรื่อง “วัฒนธรรม” เป็นแนวคิดหรือหลักการสำคัญ หากหันไปดูสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (liberal feminism) ก็จะพบว่าการพูดถึงความสัมพันธ์หญิง-ชายก็ดี ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ (gender relations) ก็ดีใช้มโนทัศน์หลัก ๆ ของทฤษฎีประชาธิปไตยเสรีนิยมที่ว่าด้วย สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค เป็นต้น หากหันไปดู สตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ (Marxist feminism) ก็จะพบว่ามโนทัศน์หลักที่ใช้ในการสร้างกรอบคิด, ทฤษฎี ได้แก่การขูดรีด (oppression) ซึ่งในทฤษฎีมาร์กซิสต์ใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแรงงาน (Labour) กับกรรมสิทธิ์เหนือปัจจัยการผลิตในวิธีการผลิต (mode of productions) รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นมโนทัศน์เรื่องการขูดรีดและกดขี่ทางชนชั้น (Class exploitation and oppression) แต่นักสตรีนิยมนำเอามโนทัศน์ “การขูดรีด” มาใช้ในความหมายของ “การกดขี่ผู้หญิง” (women’s oppression) จึงทำให้นักสตรีนิยมแนวทางมาร์กซิสต์สามารถวิเคราะห์ผู้หญิงในฐานะที่เป็นแรงงานที่ถูกขูดรีดและถูกกดขี่ทั้งใน

* สามารถแก้ไขเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงได้

ระบบโรงงานและในครอบครัวในสังคมที่อยู่ในวิถีการผลิตแบบทุนนิยมได้พร้อมกัน เท่านั้นยังไม่พอนักสตรีนิยมแนวทางนี้บางกลุ่มยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่มนโทัศน์เพศวิถี (sexuality) ว่าผู้หญิงถูกขูดรีดและกดขี่ในเรื่องนี้ด้วย ดังนั้นการขูดรีดในทัศนะของนักสตรีนิยมแนวนี้ จึงเป็นทั้งการขูดรีดทางชนชั้นและการขูดรีดระหว่างเพศด้วยในเรื่องราวทางความสัมพันธ์ทางเพศหรือเพศวิถีซึ่งเป็นมนโทัศน์หลักของสตรีนิยมสาย (ถึง)รากเหง้า (Radical feminism) ที่เจาะเข้าไปถึงเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัวต่าง ๆ (personal relations) การแต่งงานครอบครัวและความรุนแรงต่อผู้หญิง (violence against women) โดยเฉพาะความรุนแรงทางเพศ

นิยามและความไม่ลงตัว

ผู้เขียนเปิดดูหนังสือว่าด้วยทฤษฎีสตรีนิยมสองสามเล่ม พบว่าในงานของโดโนแวน (Donovan, 1992) เรื่อง **Feminist Theory** จัดให้สตรีนิยมวัฒนธรรมเป็นทฤษฎีหนึ่งในหลาย ๆ ทฤษฎีโดยเรียงลำดับต่อจากทฤษฎีสตรีนิยมแนวเสรีนิยมที่เธอเรียกเจาะจงว่า สตรีนิยมเสรีนิยมแบบปัญญาอาบ หรือเสรีนิยมแนวบรรลุแสงสว่างทางปัญญาซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Enlightenment Liberal Feminism” กล่าวคือ เป็นสตรีนิยมเสรีนิยมที่เป็นผลผลิตของยุคสมัย/วิถีคิดแบบ “Enlightenment” ที่ส่งมรดกตกทอดไปสู่สตรีนิยมวัฒนธรรมด้วย แต่เมื่อเปิดดูงานของ Tong (1995) เรื่อง **Feminist Thought** กลับพบว่าไม่มีทฤษฎีสตรีนิยมวัฒนธรรมเช่นเดียวกับ Eagleton (ed.) (2003) **A Concise Companion to Feminist Theory** ซึ่งนำเสนอเป็นประเด็นสำคัญต่าง ๆ เช่น “Place and Space”, “Time”, “Class”, “Race”, “Sexuality”, “Subject” และอื่น ๆ แล้วไข้มุมมองทางทฤษฎีสตรีนิยมแนวต่าง ๆ เข้ามาวิเคราะห์ก็ไม่ปรากฏว่ามีการใช้ “วัฒนธรรม” ในชื่อที่ควมคิดกับสตรีนิยมในความหมายว่าเป็นทฤษฎีหนึ่ง ส่วนงานประเภทพหุทฤษฎีสตรีนิยม เช่น Humm (1995:53) **The Dictionary of Feminist Theory** มีการให้นิยาม Cultural Feminism ในฐานะที่เป็นทฤษฎีสตรีนิยมปรากฏอยู่ เช่นเดียวกับ Andermahr (et. al, 1997:38) **A Concise Glossary of Feminist Theory** ก็มีเช่นกัน

ดังนั้นในที่นี้จึงขอสรุปว่า สตรีนิยมวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทฤษฎีสตรีนิยมมีอยู่จริง แต่น่าจะพิจารณาในฐานะที่เป็นทฤษฎีที่นักสตรีนิยมของบางกลุ่มก็ถือว่าเป็นทฤษฎีบางกลุ่มก็ไม่จัดให้เป็นทฤษฎี นอกจากนั้นผู้เขียนอยากแบ่งสตรีนิยมวัฒนธรรมออกเป็นสองแนวทางที่เหมือนและต่างตามบริบทของสถานที่และยุคสมัย คือสตรีนิยมวัฒนธรรมที่สืบมรดกทางความคิดมาจากยุคสว่างทางปัญญา (Enlightenment) กับสตรีนิยมวัฒนธรรมที่งอกออกมาจากสตรีนิยมแนวถึงรากเหง้า (Radical Feminism) โดยที่แนวแรกเป็นแนวของปลายศตวรรษที่สิบแปดถึงศตวรรษที่สิบเก้า ส่วนแนวที่สองถือว่าเป็นแนวของยุคศตวรรษที่ยี่สิบ

สตรีนิยมวัฒนธรรมแห่งยุคศตวรรษที่สิบเก้า

สตรีนิยมวัฒนธรรมแห่งยุคนี้ว่ากันว่าได้รับมรดกตกทอดมาจากทฤษฎีสตรีนิยมสายยุคสว่างทางปัญญา (Enlightenment feminists theory) เช่นสตรีนิยมแนวเสรีนิยมซึ่งยังคงเป็นทฤษฎีกระแสหลักทฤษฎีหนึ่งในหมู่ทฤษฎีสตรีนิยมมาจนทุกวันนี้ โดยที่ทฤษฎีในแนวทฤษฎีนี้นำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะผู้กระทำที่มีเหตุผล (rational) ผู้มีความรับผิดชอบ มีความสามารถถ้าได้รับโอกาสที่จะดูแลตัวเอง มีความสามารถที่จะก้าวไปสู่ความเป็นอะไรก็ได้ทั้งสิ้น.....ถ้าได้รับโอกาส วิธีคิดแบบนี้เราสามารถย้อนกลับไปดูและศึกษาความคิดของแมรี โวลสโตนคราฟท์ (Mary Wolstonecraft) และ ซารา กริมเค (Sarah Grimké) นักสตรีนิมรุ่นแรก ๆ ในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเก้า นักสตรีนิยมแนวเสรีนิมรุ่นแรก ๆ เสนอว่า ขบวนการต่อสู้ของผู้หญิงจะต้องเข้าไปเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แต่ก็มีนักสตรีนิยมยุคนี้บางคนบางกลุ่มที่เราอาจเรียกว่าพวกเธอเป็นผู้มีวิธีคิดในแนว “สตรีนิยมวัฒนธรรม” ทั้งนี้เพราะพวกเธอก้าวออกไปเกินแนวทางพื้นฐานของพวกนักเหตุผลนิยม (rationalist) และเกินกว่าการมอบความมั่นใจอย่างสิ้นเชิงให้กับกฎหมายแนวเสรีนิยมของยุคสว่าง ดังนั้นแทนที่พวกเธอจะมุ่งประเด็นไปที่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พวกเธอกลับมองไปที่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่พวกเธอเห็นว่ากว้างกว่า ในขณะที่พวกเธอยังคงเห็นความสำคัญของวิธีคิดแบบวิพากษ์ (critical thinking) และการพัฒนาตัวตน (self-development) (เช่นศึกษาหาความรู้ใส่ตัว) อยู่เหมือนพวกเสรีนิยม แต่พวกเธอก็เน้นไปที่ชีวิตด้านที่เชื่อกันว่าเป็นชีวิตด้านที่ไม่มีเหตุ ไม่มีผล ญาณสังหรณ์ หรือ “อัจฉตติญาณ” หรือการรู้เอง อันเป็นความคิดว่าด้วยปรัชญาแห่งความรู้แนวหนึ่งซึ่งเชื่อว่าเป็นภาวะที่จิตเกิดความรู้แจ่มแจ้งชัดเจนโดยตรงได้โดยไม่ต้องอาศัยการอ้างเหตุผลหรือความรู้ชุดใดชุดหนึ่งเป็นตัวกลาง นอกจากนั้นพวกเธอยังมักให้ความสำคัญของชีวิตในลักษณะชีวิตรวมหมู่หรือร่วมกัน-เชื่อมโยงกันอีกด้วย ประเด็นที่น่าสนใจของพวกเธออีกประเด็นหนึ่งคือ แทนที่จะเน้นย้ำเรื่อง ความเหมือนกันต่าง ๆ ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง พวกเธอมักจะเน้นที่ความแตกต่าง และในที่สุดแล้วพวกเธอยืนยันว่า คุณสมบัติต่าง ๆ แบบผู้หญิงทั้งหลาย (feminine qualities) อาจเป็นที่มาของความเข้มแข็งส่วนตัวของแต่ละคน เป็นความภาคภูมิใจ/ศักดิ์ศรีและเป็นต้นตอของการเกิดใหม่หรือมีขึ้นมาใหม่หรือการเจริญงอกงามของภาคสาธารณะก็ได้ (Donovan, 1992:31) (ความหมายเดียวกันกับที่ในสังคมไทยทุกวันนี้มีคนบางกลุ่มพยายามผลักดันให้ผู้คนพัฒนาตัวเองให้เป็น “คนมีจิตสาธารณะ” คือรู้จักรับผิดชอบต่อสังคม ต่อคนส่วนใหญ่ว่านั่นแทนที่จะฝึกใฝ่อยู่เฉพาะกับ “ตัวเอง” และผลประโยชน์ส่วนตัว) พุคอีกอย่างหนึ่งคือนักสตรีนิยมแนวนี้ นอกจากจะยืนยันว่าผู้ชายกับผู้หญิงไม่เหมือนหรือแตกต่างกันเท่านั้น พวกเธอยังเสนอว่า ลักษณะต่าง ๆ ของความเป็นผู้หญิง หรือวัฒนธรรมของผู้หญิงเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นพลังสร้างสรรค์ เป็นด้านบวก ไม่ใช่ด้านลบที่จะต้องละอาย หรือปฏิเสธ ซึ่งนำไปสู่หัวข้อต่อไป

การนำเสนอทางเลือกเพิ่มเติมจากสตรีนิยมเสรีนิยม

นักสตรีนิยมวัฒนธรรมรุ่นแรกจินตนาการถึงทางเลือกต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับสถาบันต่าง ๆ ที่นักสตรีนิยม เสรีนิยมทิ้งไว้ไม่เข้าไปแตะต้อง เช่น ศาสนา การแต่งงานและบ้านเรือน (home) กล่าวคือ ในขณะที่นักสตรีนิยมเสรีนิยมยกสถาบันการเมือง เช่นรัฐและกฎหมายมาเป็นเรื่องใหญ่ของการต่อสู้เพื่อผู้หญิงทฤษฎีสตรีนิยมวัฒนธรรมในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ศตวรรษที่สิบเก้า ก้าวเกินออกไปจากทัศนคติที่มองว่าสิทธิของผู้หญิงเป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง โดยมองว่าสิทธิต่าง ๆ ในท้ายที่สุดแล้วเป็นเครื่องมือหรือหนทางต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อปฏิรูปสังคมที่กว้างกว่า (เรื่องสิทธิ) โดยที่ทฤษฎีว่าด้วยการปฏิรูปสังคมของนักสตรีนิยมยืนยันหยัดว่าผู้หญิงไม่เพียงแต่ควรจะทำนั้น แต่ต้องเข้าไปสู่ปริมาตรหรือพื้นที่สาธารณะ (public sphere) และต้องลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทั้งนี้เพราะมิติมุมมองทางศีลธรรมของพวกเธอเป็นสิ่งจำเป็นต่อการชำระสะสางโลกการทางการเมืองแบบผู้ชายที่สกปรกและคดโกง (Donovan, 1992:31-32)

สิ่งที่น่าจะต้องตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ตรงนี้คือ เบื้องหลังของทฤษฎีสตรีนิยมแนวทางนี้คือ **วิสัยทัศน์หญิงเป็นใหญ่** (matriarchal vision) ซึ่งก็คือแนวความคิดว่าด้วยสังคมแห่งผู้หญิงที่เข้มแข็งซึ่งขึ้นนำโดยความห่วงใยและค่านิยมแบบผู้หญิง สิ่งเหล่านี้ประกอบขึ้นด้วยสาระสำคัญที่สุดคือภาวะสงบนิยม (pacifism) ความร่วมมือ (cooperation) การใช้อิทธิพลเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ และ การจัดระเบียบชีวิตสาธารณะอย่างสอดคล้องกลมกลืน เป็นต้น อนึ่งวิสัยทัศน์แบบนี้บางครั้งถูกเรียกว่าเป็น “วิสัยทัศน์เชิงอุดมคติ” หรือ “วิสัยทัศน์อุดมรัฐ” (utopian vision) (Donovan 1992:32), กล่าวคือเป็นสังคมที่คืออย่างสมบูรณ์ตามอุดมคติที่เซอร์โทมัส มอร์ (Sir Thomas More) นักคิดนักเขียนชาวอังกฤษได้เขียนเสนอเอาไว้ในหนังสือชื่อ Utopia (1516) ซึ่งคนส่วนใหญ่ถือว่าเป็นเรื่องเพ้อฝันไม่มีทางเป็นไปได้ แต่นักมานุษยวิทยาบางกลุ่มบางคนก็เสนอว่าสังคมที่แม่เป็นผู้ปกครองนี้เคยมีในยุคก่อนประวัติศาสตร์

อนึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากเช่นกันที่จะต้องตั้งข้อสังเกตว่าเงื่อนไขที่น่าเป็นไปได้ที่ทำให้เกิดการสร้างวิสัยทัศน์หญิงเป็นใหญ่ขึ้นมาคืออย่างน้อยที่สุดเป็นการตอบโต้กับอุดมการณ์แบบชายเป็นใหญ่ในรูปแบบของ “ลัทธิคาร์วินทางสังคม” ถ้าเป็นภาษาอังกฤษอาจเข้าใจง่ายกว่าคือ “Social Darwinism” ที่เข้ามาอิทธิพลต่อความคิดตะวันตกอย่างกว้างขวางมากในช่วงปลายศตวรรษที่สิบแปด อุดมการณ์นี้ไม่เพียงแต่เป็นเสมือนคลังกระสุนที่ใช้ต่อต้านนักสตรีนิยมแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมปรัชญาของการแข่งขันและสงครามที่สาปส่งและขับไล่นักสตรีนิยม (Donovan, 1992: 32) ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ และการต่อสู้อย่างมุ่งมั่นของพวกเธอภายในกรอบของระบอบการเมืองประชาธิปไตยที่อ้างอยู่ตลอดเวลาถึงเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคระหว่างปัจเจกบุคคล..... แต่มักไม่นำมาปฏิบัติในชีวิตจริง ตัวอย่างเช่น นำเอาหลักคิดหรือมโน

ทัศน์เรื่อง “การอยู่รอดของผู้ที่แข็งแรงที่สุด” หรือ “survival of the fittest” มาใช้อธิบายทุกเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการแข่งขัน สงครามและการทำลาย โดยตีความว่าผู้ชาย คือเพศที่แข็งแรงหรือ “เหมาะสม” ที่สุดในกระบวนการวิวัฒนาการที่มี “กฎ” ข้อนี้ (การอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตพันธุ์ต่าง ๆ) ควบคุมอยู่ และทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการอธิบายวิวัฒนาการของสังคมด้วย มีผลทำให้เกิดความคิดความเชื่อแบบ “เชื้อชาตินิยม” หรือ “racism” ที่เชื่อว่า “ชนชาติผิวขาว” ดีที่สุด ฉลาดที่สุด เจริญที่สุด แข็งแรงที่สุด เป็นบ่อเกิดของลัทธิรังเกียจผิวและการล่าอาณานิคม การค้าทาส การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ชาวฮิว และโรมานี (ยิปซี) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และลัทธิเพศนิยม (sexism) ที่เชื่อว่าเพศชายต้องดีกว่า เก่งกว่า ฉลาดกว่า ฯลฯ เพศหญิง

นักทฤษฎีคนสำคัญและผลงานของยุคสมัย

ชาร์ลอตต์ เพอร์กินส์ กิลแมน (Charlotte Perkins Gilman)

กิลแมนเป็นนักคิด นักเขียนและนักสตรีนิยมชาวอเมริกัน เธอเป็นคนหนึ่งที่นักสตรีนิยมถือว่าเป็นนักทฤษฎีชั้นนำในหมู่ “สตรีนิยมคลื่นลูกที่หนึ่ง” เธอใช้ทฤษฎีต่าง ๆ ของดาร์วินนิยมทางสังคม (social Darwinism) ที่เป็นอาวุธของวิคิดแบบบิดาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ย้อนกลับมาต่อสู้เพื่อผู้หญิงในลักษณะที่ในภาษาไทยเรียกว่า “เกลือจิ้มเกลือ” “ใช้หนามบ่งหนาม” หรือ “มาไม่ไหนไปไม่นั่น” โดยที่เธอโต้แย้งไว้ในหนังสือ **Women and Economics** (1895) ว่าการกำหราบผู้หญิงให้อยู่ภายใต้อำนาจผู้ชาย (women’s subjugation) เป็นเรื่องที่เกิดเพี้ยนธรรมชาติซึ่งมีแต่จะเป็นอุปสรรคขวางกั้นหรือชะลอความก้าวหน้าของเชื้อชาติ เธอเชื่อมโยงสตรีนิยมเข้ากับความคิดของนักคิดคนหนึ่งคือ ครอปอทกิน (Kropotkin) ซึ่งเสนอว่า เชื้อชาติเผ่าพันธุ์มนุษย์ (น่าจะโดยเฉพาะคนผิวขาว-ผู้เขียน) กำลังวิวัฒนาการก้าวเข้าสู่ช่วงแห่งความร่วมมือ ดังนั้นกิลแมนจึงเสนอว่า คุณธรรมความดีต่าง ๆ แบบผู้หญิงว่าด้วย **ปรีถนนิยม** (feminine virtues of altruism) ซึ่งหมายถึงทัศนะทางจริยศาสตร์ที่สอนให้เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น แทนที่จะเห็นเฉพาะประโยชน์ส่วนตน หรือ **อัตตัตถนิยม** (egoism) เท่านั้น พุทธิกอย่างหนึ่งคือ คุณธรรมความดีแบบผู้หญิงเป็นสิ่งจำเป็นต่อวิวัฒนาการหรือพัฒนาการของมนุษย์-ของสังคมที่ว่านี้ อาจกล่าวได้ว่า โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว เธอเชื่อว่าอำนาจของพลังงานแห่งความเป็นแม่เป็นพลังทางสังคมที่เหนียวแน่น (Humm, 1989:111)

ถ้าจะพูดถึงประเด็นที่ถือว่าเป็นคุณูปการระดับต้นตอดั้งเดิมต่อทฤษฎีสตรีนิยมของเธอก็คงกล่าวได้ว่าอยู่ที่การถกเถียงเรื่องแรงกดดันต่าง ๆ ทางอุดมการณ์ที่มีต่อวัฒนธรรม การศึกษา และการเมืองที่กำหนดลงมาโดยมิติมุมมองแบบเพศชายนิยมหรือ **บุรุษเป็นศูนย์กลางนิยม** (androcentrism) ซึ่งในที่นี้ขอ

อธิบายสั้นไปก่อนว่าคือ ความคิด อุดมการณ์ที่กำหนดหรือวางตำแหน่งให้ผู้ชายเป็นศูนย์กลาง (male centredness) กล่าวคือค่านิยมที่วางไว้ให้กับวัฒนธรรมที่เป็นกระแสครอบงำ (dominant culture) นั้นเป็นค่านิยมที่วางอยู่บนฐานของแนวทางปฏิบัติหรือจารีตหรือวิถีปฏิบัติของผู้คนเป็นแบบเพศชาย (male norms) เธอใช้ “androcentrism” เป็นครั้งแรกในงานปี 1911 เพื่อชี้ให้เห็นอคติทางเพศที่มีต่อผู้หญิง งานชิ้นที่วางนี้คือ **The Man Made World or Our Androcentric Culture** (1911) (Humm, 1989:111) สารระสำคัญที่ทำให้เธอได้รับการยกย่องว่าเป็นนักคิด นักทฤษฎีสตรีนิยมวัฒนธรรมส่วนหนึ่งก็อยู่ตรงนี้เอง

อย่างไรก็ตามเนื่องจากเธอเสนอด้วยว่า “androcentrism” หรือ “บุรุษนิยม” นี้มีลักษณะเชิงทำลายและควรจะถูกแทนที่โดยโลกที่มีแม่เป็นศูนย์กลาง (a mother-centred world) ทศนะของเธอในประเด็นนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นทศนะที่มี “วิสัยทัศน์แม่เป็นใหญ่” หรือ “มาตาธิปไตย” (matriarchal vision) ที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนอีกเล่มหนึ่งของเธอคือ **Herland** (1915) ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นโลกในอุดมคติดังกล่าวแล้วกับยังมีอยู่ในงานที่เก่ากว่านั้นอีกของเธอก็คือ **The Home** (1903) สารระสำคัญของข้อเสนอเชิงทฤษฎีของเธอในงานนี้คือ “บ้าน” หรือ “the home” ในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมนั้นเป็นระบบที่เก่าแก่โบราณล้ำสมัยไปเสียแล้วเพราะปิดกั้นผู้หญิงและจุดรั้งให้การวิวัฒนาการทางสังคมซักช้าล่าหลัง ข้อเสนอสำคัญข้อนี้ของเธอเป็นการท้าทายวัฒนธรรมสังคมตะวันตกอย่างรุนแรงและเป็นการเปิดประเด็นที่ชัดเจนให้กับทฤษฎีสตรีนิยมแนวถึงรากเหง้าให้เข้ามาพูดถึง “ปริมาตร” หรือ “พื้นที่บ้านเรือน” (domestic sphere) ในศตวรรษต่อมา (Humm, 1989:111) จากสตรีนิยมแนวถึงรากเหง้านี้เองที่สตรีนิยมวัฒนธรรมระลอกสองแตกหน่อออกมา

อนึ่งงานอีกชิ้นหนึ่งของเธอที่อาจมีคนรู้จักกันมากกว่างานที่พูดถึงข้างบน เนื่องจากเป็นวรรณกรรมชิ้นสำคัญคือ **The Yellow Wallpaper** (1892) ที่เขียนขึ้นมาหลังจากที่เธอฟื้นจากความเจ็บป่วยเนื่องจากอาการทางประสาทในปี ค.ศ.1885 หนังสือเล่มนี้ของเธอสามารถอ่านได้จากสองมุมมองคือ หนึ่งเป็นนวนิยายกึ่งอัตชีวประวัติว่าด้วยการรักษาแบบจิตวิเคราะห์ที่กับการตกลงสู่ “ความบ้า” สองอาจตีความได้ว่าเป็นเรื่องราวเชิงอุปมาอุปไมยว่าด้วยสถานการณ์ของผู้หญิงโดยทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงที่แต่งงานแล้วในสังคมปีตาธิปไตย ผลงานของเธอยังถือกันในงานการสังคมวิทยาด้วยว่า เป็นงานทางสังคมวิทยาที่ยกเอาปัญหาเรื่องสถานภาพของผู้หญิงที่ถูกกดให้ต่ำกว่าในทางวัฒนธรรมและส่งผลอย่างไรในเชิงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางปัญญาอย่างเต็มศักยภาพขึ้นมาพูด นอกจากนั้นวิธคิดและผลงานของเธอยังเป็นการคัดค้านและปฏิเสธทฤษฎีของนักทฤษฎีระดับปรมาจารย์ใหญ่ทางสังคมวิทยาชื่อดังคือ เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, 1820-1903) ที่รู้จักกันในนาม “ทฤษฎีสังคมเป็นตัวกำหนด” หรือ “social determinism” (Marshall, ed., 1998:256) ซึ่งพัฒนามาจาก “social Darwinism” ที่กล่าวไปข้างแล้วในตอนต้น

นับว่าวิถีคิดของเขามีลักษณะวิพากษ์วิถีคิดทฤษฎีกระแสหลักมานานแล้ว แต่ไม่ได้รับการ “แจ้งเกิด” นักเรียนสังคมวิทยาจึงไม่รู้จักเธอ แม้กระทั่งเมื่อกระแสวิถีคิดแบบหลัง โครงสร้างนิยม-หลังสมัยใหม่นิยมจะมีอิทธิพลสูงมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในการปฏิเสธ วิถีคิด/ทฤษฎีที่มีลักษณะ “ตัดสิน” หรือ “กำหนด” คือ “determinism” ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น “ชีววิทยาเป็นตัวกำหนด” หรือ “biological determinism” หรือ “สังคมเป็นตัวกำหนด” หรือ “social determinism” ก็ตาม เธอก็ยังไม่ได้รับการพูดถึงในฐานะเป็นคนที่ปฏิเสธแนวคิดทฤษฎีเหล่านั้นเป็นคนแรก ๆ ที่น่าสนใจมากเหมือนกันคือ เธอออกมาปฏิเสธสาระสำคัญของลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) เนื่องจากเธอเห็นแย้งว่า เพศ (sex) เป็นการแบ่งแยกทางสังคม (social division) ที่เป็นพื้นฐานมากกว่าชนชั้น เธอแย้งว่าการกดขี่ทางสังคม (social repression) เป็นผลโดยตรงมาจากบทบาทเชิงเดี่ยว (singular role) ของผู้หญิงในการเป็นแม่ อันเป็นบทบาทที่จู้จี้และลดความสามารถในการสร้างสรรค์และการแสดงออกของผู้หญิงให้อยู่ในระดับที่น้อยที่สุด (Marshall, ed., 1998: 256-257) รายละเอียดของความคิดแนววิพากษ์ของเธอยังมีอีกมาก เช่น ที่มีต่อทฤษฎีสตรีนิยมแนวถึงรากเหง้าดังกล่าวแล้ว นอกจากนั้นงานเรื่อง **Women and Economics** (1898) เธอเสนอไว้ด้วยว่าโครงสร้างสำคัญที่มีส่วนกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงคือ โครงสร้างทางสังคม-เศรษฐกิจ (socio-economic) ซึ่งเธอใช้คำของเธอเองว่า “sexuo-economic” โดยเธอพยายามชี้ว่า ความสัมพันธ์แบบการพึ่งพาทางเศรษฐกิจระหว่างเพศเป็นความสัมพันธ์ที่รวมเอาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเข้ากับความสัมพันธ์ระหว่างเพศ (Thornham, 2000: 20)

มาร์กาเร็ต ฟูลเลอร์ (Margaret Fuller)

นักสตรีนิยมร่วมสมัยกับกิลแมนที่กล่าวถึงแล้วข้างบนที่โดโนแวน (Donovan, 1992) เขียนถึงว่าเป็นนักทฤษฎีสตรีนิยมวัฒนธรรมคนสำคัญคนหนึ่งคือ ฟูลเลอร์ เมื่อเปิดดูฮูม (Humm, 1995) พบว่ามีชื่อฟูลเลอร์ปรากฏอยู่พร้อมทั้งสรุปย่อผลงานของเธอไว้เจ็ดบรรทัด แต่เมื่อผู้เขียนเปิดดูงานของตอง (Tong, 1995) ก็ไม่พบชื่อฟูลเลอร์และผลงานทางทฤษฎีของเธอ เช่นเดียวกับ แอนเดอร์มาฮ์และคณะ (Andermahr, et al, 1997) ก็ไม่พบชื่อและงานของเธอ ดังนั้นในที่นี้จะแนะนำเธอและผลงานของเธอในฐานะที่เป็นนักทฤษฎีและนำเสนอทฤษฎีสตรีนิยมวัฒนธรรมอีกคณะหนึ่งอย่างคร่าว ๆ พอให้เป็นที่รู้จักหากใครจะค้นคว้าเพิ่มเติมก็จะเป็นประโยชน์

มาร์กาเร็ต ฟูลเลอร์ตีพิมพ์ผลงานของเธอเรื่อง *Women in the Nineteenth Century* ในปี 1845 นับถึงขณะที่ผู้เขียนเขียนถึงเธอก็นาน โขเป็นเวลา 156 ปีแล้ว เธอเขียนงานนี้ก่อนผู้เขียนเกิดเกือบร้อยปี! งานนี้ในทัศนะของโดโนแวนเห็นว่าเป็นการริเริ่มเปิดตัวแนวทางของสตรีนิยมวัฒนธรรม โดโนแวนเห็นว่าฟูลเลอร์เป็นผลผลิตของกระแสการเคลื่อนไหวของ “European romantic movement” ส่วน ฮูมเห็นว่าเป็น

เป็น “English romanticism” ไม่ว่าจะเรียกว่าเป็นยูโรเปียน โรแมนติซิสม์ หรือ อิงลิช โรแมนติซิสม์ก็มีความหมายร่วมกันว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวในประวัติศาสตร์ของปรัชญาและศิลปะในโลกตะวันตก/ยุโรป ในช่วงปลายศตวรรษที่สิบแปดที่เน้นการเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์และระเบียบการที่ยึดถือกันมาจนเป็นจารีต นักปรัชญาและศิลปินในขบวนการนี้พยายามผลักดันความมีค่าและความสมบูรณ์ของความรู้เชิงประสบการณ์ที่เกิดจากการประสบด้วยตนเองและตระหนักรู้เฉพาะตน โดยไม่สามารถอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้หรือทดสอบ ได้อย่างที่ตนรู้หรือประสบมา ทั้งนี้เพื่อให้หลุดพ้นออกมาจากการครอบงำด้วยเนื้อหาและความรู้สึกที่ตาย ความงาม ความไพเราะตามรูปแบบของยุคคลาสสิก ซึ่งมักหมายถึงศิลปะของยุคกรีก-โรมัน โบราณ โดยฮูมม์เห็นว่า พูลเลอร์นำเอาอิทธิพลของลัทธิโรแมนติซิสม์ หรือ จินตนิมม มาผสมกับความคิดบางอย่างของกระแสความเคลื่อนไหวเชิงปรัชญา-ศิลปะที่เรียกว่า “American transcendentalism” หรือ “อูตรภาพนิมมแบบอเมริกัน” ซึ่งในที่นี้ขอให้ความหมายสั้น ๆ ว่าเป็นแนวคิดทางปรัชญาที่เชื่อว่า ความรู้ว่าด้วยความเป็นจริงได้มาจากแหล่งของการรู้ของที่จิตเกิดความรู้แจ่มแจ้งชัดเจนได้โดยไม่ต้องได้รับอิทธิพลของประสบการณ์แบบวัตถุวิสัย (เช่นอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย) ความรู้ในแบบอูตรภาพนิมมนี้อาจเรียกว่า เป็นความรู้แบบจิตวิสัย หรืออัตวิสัย (subjective knowledge) ก็ได้ เช่นญาณสังหรณ์หรือคำบาลีที่ยาก ๆ เรียกว่า อัชฌัตติกญาณคือ การรู้เองได้โดยจิตของตนเองบอกคนอื่นไม่ได้ การใช้กระแสความคิดสองแนวมาใช้ร่วมกันดังกล่าวเกิดจากการที่พูลเลอร์ต้องการโต้แย้งว่า ความรู้ที่แท้จริงมีลักษณะเป็นอารมณ์และเป็นญาณหรือสิ่งที่คน ๆ ใดคนหนึ่งสามารถรู้ได้เอง (intuitive) โดยไม่ต้องอ้างอิงกับหลักการ ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ชุดใดชุดหนึ่งที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น ฮูมม์ ยังชี้ว่า พูลเลอร์ดึงเอาทฤษฎีต่าง ๆ ของเอ็มมานูเอล สวีเดนบอร์ก (Emmanuel Swedenborg) (1688-1772) นักวิทยาศาสตร์และนักเทววิทยา (theologian) ชาวสวีเดนผู้วางรากฐานทางปรัชญาตะวันตกสายหนึ่งคือ “Swedenborgianism” ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางคริสต์ศาสนาที่เชื่อในการสื่อสาร โดยตรงกับโลกของจิตที่เป็นความจริงสมบูรณ์คือพระเจ้าผู้เป็นเจ้า.....เป็นสิ่งที่ศาสนิกสามารถทำได้ โดยที่พูลเลอร์จินตนาการถึงการเกิดมีวัฒนธรรมที่มีทั้งชายและหญิง (cultural androgyny) ซึ่งจะเป็กระบวนการสังเคราะห์ (synthesis) ของลักษณะชาย-ลักษณะหญิงในกระบวนการวิภาษวิธีแห่งสองด้านตรงข้ามที่เอื้อต่อกัน (a dialectic of complimentary opposites) (Humm, 1995: 104)

ลักษณะบางประการของความเป็นผู้หญิงที่เป็นฐานของวัฒนธรรมผู้หญิง

“การพึ่งพาตนเอง” (self reliance) กับ “พลังส่วนตัว” (personal strength) การพึ่งพาตนเองเป็นมโนทัศน์ที่ดึงมาจากโรแมนติซิสม์ กับอูตรภาพนิมม เช่นเดียวกับเสรีนิมม (liberalism) ที่มีความ

เหมือนกันในเรื่องปัจเจกชนนิยม (individualism) เพียงแต่ในทัศนแบบโรแมนติกนิยมกับอูทราภาพนิยมให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษว่าปัจเจกบุคคลควรจะให้เต็มที่ที่สุดและควรได้รับการสั่งสอนให้รับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง นอกจากนั้นปัจเจกบุคคลในทัศนะแบบโรแมนติกนิยมต่างจากปัจเจกบุคคลในนัยของเสรีนิยมคือ โรแมนติกนิยมจัดวางปัจเจกบุคคลให้อยู่ในกระบวนการของการเติบโตแบบอินทรีย์หรือการเติบโตแบบสิ่งมีชีวิต (organic growth) ไม่ใช่การเติบโตแบบกลไก/จักรกล (mechanic growth) หรือแบบเครื่องจักร ดังนั้นอะไรก็ตามที่จะมาเป็นอุปสรรคเหนี่ยวรั้งศักยภาพในการเติบโตของปัจเจกบุคคล “ตามธรรมชาติ” ย่อมต้องถือว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย รวมทั้งสังคมและรัฐบาลก็ทำไม่ได้ที่จะมาตรวจสอบเหนี่ยวรั้งเสรีภาพในการพัฒนาหรือการคลี่คลายของปัจเจกบุคคลแต่ละคน ตรงนี้เองที่ต่างจากทัศนะเสรีนิยมที่กลับมองว่ารัฐไม่ใช่อะไรที่จะมาปิดกั้นการพัฒนาตัวเองของปัจเจกบุคคล แต่เป็นเสมือนโล่ที่คอยปกป้องปัจเจกบุคคลจากพลังทรราชย์อื่น ๆ ต่างหาก (Donovan, 1992, : 32)

อนึ่งกว่าที่ฟูเลออร์จะก้าวมาถึงความสามารถที่จะนำเสนอเชิงทฤษฎีได้นั้น เธอผ่านการอ่านมามากมาย เธอศึกษางานโรแมนติกนิยมแบบเยอรมัน (German romantics) จากงานของ เกอร์เท (Goethe, 1749-1832) และ โนวาลิส (Novalis) เช่นเดียวกับงานของกวีชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียง เช่น วิลเลียม เวิร์ดสเวิร์ธ (William Wordsworth, 1770-1850) ซามูเอล ที. โคลริดจ์ (Samuel T. Coleridge, 1772-1834) เพอร์ซี บี. เชลลีย์ (Percy B. Shelley, 1792-1822) และ จอห์น คีทส์ (John Keats, 1795-1821) เป็นต้น จากนั้นเธอนำเอาหลักคิดเรื่องความเป็นปัจเจกบุคคลตามทัศนะดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับผู้หญิง ดังปรากฏในข้อความเหล่านี้เช่น “สำหรับมนุษย์แล้วพวกเขาไม่ได้ประกอบขึ้นด้วยอะไรก็ตามที่พวกเขาสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากการขยายตัว” (พูดอีกอย่างหนึ่งคือ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงขยับขยายให้กว้างขึ้น/เติบโตขึ้น-ผู้เขียน) ดังนั้น “เราจึงต้องโยนอุปสรรคที่ขัดขวางทุกอย่างทิ้งไป เราจะต้องทำให้เส้นทางทุกเส้นทางเปิดสำหรับผู้หญิงอย่างเสรีเหมือนอย่างที่เปิดให้กับผู้ชาย” และข้อความที่น่าประทับใจมากที่สุดอันหนึ่งที่จะช่วยทำให้เราเข้าใจเธอและนักสตรีนิยมวัฒนธรรมคือ

สิ่งที่ผู้หญิงต้องการไม่ใช่ในฐานะที่ผู้หญิงจะเป็นผู้ทำหรือปกครอง แต่เป็นธรรมชาติที่เราต้องเติบโต (และ) เป็นไปในฐานะปัญญาชนที่จะมองเห็น (ปัญญา) ในฐานะเป็นจิตวิญญาณที่จะอยู่อย่างเสรีแล้วไม่ถูกขัดขวาง (ทั้งนี้ก็) เพื่อที่ (เธอ) จะได้เปิดเผยให้เห็นถึงอำนาจ (ของเธอ)

(Donovan, 1992: 33, ข้อความในเครื่องหมายวงเล็บเป็นผู้เขียน)

นอกจากนั้นในความคิดเห็นของเธอเกี่ยวกับมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล เธอเห็นว่ามนุษย์แต่ละคนเกิดมาเสมือนกับเมล็ดพันธุ์ไม้ที่มีการออกแบบเฉพาะตัวฝังอยู่ภายใน (นี่เป็นภาพลักษณ์ที่

โปรดปรานของแนวทางโรแมนติคนิยม) ลักษณะพิเศษเฉพาะของแต่ละคนนี้จะต้องได้รับอนุญาตให้เผย
 แยมและเติบโตขึ้นมาในช่วงชีวิตของคน ๆ นั้นนี่คือสิ่งที่เธอต้องการสื่อออกมาเมื่อเธอระบุว่าผู้หญิง
 จะต้องเรียนรู้ที่จะทำตามกฎที่มาจากภายในตัวเธอเองและจะต้องไม่ถูกสั่งการ โดยกฎเกณฑ์จากภายนอก การ
 สามารถกำหนดหรือตัดสินใจได้โดยตัวเธอเอง (self-determination) นี้เอง ทำให้ผู้หญิงสามารถพัฒนาพลัง
 ส่วนตัว (personal strength) ในการที่เธอต้องเผชิญหน้ากับโลก.....ประเด็นนี้ของเธอเหมือน ๆ กันกับวิถีคิด
 ของแมรี โวลล์สโตนคราฟท์ ซาราห์กริมเค และอลิซาเบธ สแตนตัน (Elizabeth Stanton) นักสตรีนิยมร่วม
 สมัยแนวเสรีนิยม (Donovan, 1992: 33)

อีกประเด็นหนึ่งที่สมควรยกขึ้นมาคือ เธอเห็นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายต่างกัน ดังปรากฏใน
 ข้อความว่า

“ถ้าพวกเธอเป็นอิสระ ถ้าพวกเธอสามารถพัฒนาพลังและความงามของผู้หญิงได้อย่างชาญ
 ฉลาด พวกเธอย่อมไม่ปรารถนาที่จะเป็นผู้ชายหรือเป็นเหมือนผู้ชาย”

(Donovan, 1992: 34)

ตรงนี้สำคัญมากเพราะประเด็น “เหมือน VS ต่าง” เป็นประเด็นที่ถกเถียงกันมากและ
 เป็นมานานแล้วในเรื่องความสัมพันธ์หญิง-ชาย อย่างไรก็ตามนักสตรีนิยมรุ่นศตวรรษที่ 20-21 (ปัจจุบัน)
 จำนวนไม่น้อย รวมทั้งนักสังคมศาสตร์รุ่นใหม่ ๆ มักจะให้ความสำคัญของความแตกต่าง ความหลากหลาย
 ความเลื่อนไหล ความมีพลวัตมากกว่าที่จะเน้นที่ความเหมือน โดยเฉพาะนักสตรีนิยมใช้ความแตกต่างนี้ไม่
 เพียงเฉพาะความแตกต่างระหว่างหญิง-ชาย ความแตกต่างระหว่างเพศ/เพศภาวะเท่านั้น แต่ใช้กับความ
 ต่างต่างในสิ่งที่เรียกว่า “ผู้หญิง” ด้วย

สตรีนิยมวัฒนธรรมยุคศตวรรษที่ยี่สิบ

จากสตรีนิยมสาย/แนวทางถึงรากเหง้าหรือแนวทางที่พยายามเจาะลึกลงไปให้ถึงรากเหง้า
 ของปัญหาความสัมพันธ์หญิง-ชาย (เรื่องเพศวิถี) นี้เองที่สตรีนิยมแนววัฒนธรรมร่วมสมัยหรือ
Contemporary Cultural feminism พัฒนาต่อออกมาอีกทีหนึ่ง แต่ต้นตอหรือรากของวิถีคิดนี้มีมาก่อนเช่น
 ในงานของ Charlotte Perkins Gilman นักประพันธ์หญิงผู้เขียนเรื่อง Herland (1915) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สตรีนิยมแนววัฒนธรรมนี้มักประยุกต์ใช้กับสตรีนิยมที่ถือว่า “วัฒนธรรม
 ผู้หญิง” หรือ “women’s culture” ดำรงอยู่จริง โดยใช้ “วัฒนธรรม” เป็นมโนทัศน์สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์
 กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ สตรีนิยมแนววัฒนธรรมเป็น “แนวเข้าสู่การศึกษา” หรือ “แนวทางเข้าสู่ประเด็น” ตรง
 กับภาษาอังกฤษว่า “approach” แนวหนึ่งในการคิดและปฏิบัติการ (action) ของนักสตรีนิยม ซึ่งอ้างว่าไม่ว่า

จะโดยธรรมชาติ และ/หรือลักษณะตามธรรมชาติ หรือผ่านทางธรรมชาติ พวกผู้หญิงได้พัฒนาสิ่งที่สังคมเรียกหรืออ้างถึงว่าเป็น “ลักษณะของผู้หญิง” “แห่งผู้หญิง” หรือ “เป็นผู้หญิง” ที่ในภาษาอังกฤษคือมโนทัศน์เรื่อง “feminine” หรือ “female” characteristics นักสตรีนิยมแนวทางนี้กล่าวว่า ลักษณะต่างๆ ของความเป็นผู้หญิงนี้จะต้องนำไปเปรียบเทียบแบบให้เห็นความแตกต่าง (contrast) กับชุดของ “ลักษณะชาย” “แบบผู้ชาย” หรือ “อย่างชาย” หรือ “masculine” หรือ “male” characteristics ซึ่งพวกผู้ชายพัฒนาขึ้นมาในฐานะที่เป็นสมาชิกชั้นนำของสังคมแต่ก็ต้องผ่านธรรมชาติหรือโดยมาจากธรรมชาติด้วยเช่นกัน พุทธิกอย่างหนึ่งคือในทัศนะของนักสตรีนิยมแนวนี้ ธรรมชาติหรือลักษณะต่าง ๆ ตามธรรมชาติของความเป็นหญิงเป็นชายมีอยู่และถูกพัฒนาขึ้นมาให้เป็น วัฒนธรรมหญิง-วัฒนธรรมชายนั่นเอง

ตัวอย่างเช่นในเรื่องของการทำความเข้าใจเรื่อง การเป็นแม่ (mothering) และสถานะความเป็นแม่ (motherhood) นักสตรีนิยมแนวนี้เขียนงานในแนวที่กล่าวข้างบนหลายคนเช่น Adian Rich (1977) Dorothy Dinnerstien (1977) Nancy Chodorow... (1978) Judith Arcana (1983) เป็นต้น เรื่องของจิตวิญญาณ (spirituality) ของความเป็นหญิง-ชาย ที่แตกต่างกันก็มีงานของ Ursular King (1989) ในเรื่องของภาษา ได้แก่งานของ Dale Spender (1980) และ Mary Daly (1991) เรื่อง ลัทธิหญิงรักหญิงกับความเกี่ยวข้องกับความเป็นผู้หญิงมีงานของ Adrian Rich (1980) Sheila Jeffreys (1985) และ Lilian Faderman (1981) เป็นต้น ส่วนเรื่องการให้เหตุผลทางศีลธรรม (moral reasoning) ระหว่างหญิงกับชายก็มีงานของ Carol Gilligan (1982) เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง ก็มีงานของหลายคนทีเดียวเช่น (Andea Dworkin 1981, Susan Griffin (1984) Jalna Hamner กับ Marry Maynard (eds) (1987) และ Katharine Mackinmon (1982) เรื่อง Pornography หรือ ภาพถ่ายภาพยนตร์ วิดีโอ หนังสือแนวลามกอนาจาร ก็มีงานของ Andea Dworkin 1981 และ Alice Echols (1993) เป็นต้น อนึ่งงานเขียนงานศึกษาเรื่องต่าง ๆ โดยใช้แนวทางการทำความเข้าใจแบบสตรีนิยมวัฒนธรรมที่ออกมาใหม่กว่าที่ยกมาเป็นตัวอย่างยังมีอีกมาก นักศึกษาและผู้สนใจสามารถค้นคว้าได้ไม่ยากตามห้องสมุดหรือทางโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ

ประเด็นสำคัญต่อไปที่น่าตั้งข้อสังเกตของแนวคิดแบบสตรีนิยม วัฒนธรรมคือพวกเธอเห็นว่า “ความคิดตะวันตก” (western thought) นั้นผิดพลาดเพราะเป็นความคิดที่มีแนวโน้มให้ความสำคัญหรือให้อภิสิทธิ์กับหนทางต่างๆ ในการเป็นผู้ชาย (male ways of being) วิธีคิดและทำแบบผู้ชายว่าเหนือกว่า การเป็น การคิดและการทำแบบผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้อภิสิทธิ์ต่อลักษณะต่าง ๆ (traits) ที่มักจะสัมพันธ์กับผู้ชาย เช่น ความเป็นอิสระไม่พึ่งพาใคร (independence) ความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง (autonomy) ความเฉลียวฉลาดหรือมีปัญญา (intellect) ความมีเจตนาธรรม (will) แน่วแน่ ความระมัดระวังรอบคอบ (wariness) การสามารถปกครองหรือจ้องจ้องอย่างมีลำดับชั้นสูง-ต่ำ (hierarchy) การครอบงำ

ผู้ชนะได้ (domination) สร้างสรรค์วัฒนธรรม ความสามารถในการบรรลุ อดุตรภาพ (transcendence) หรือ ภาวะที่อยู่พ้นขอบข่ายของโลกหรือธรรมชาติ หรือภาวะที่พ้นจากโลกีย์ วิสัย (เช่น สามารถบรรลุโศดาบัน ได้) เป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น ศิลปะดนตรีวรรณคดี ลัทธิพรตหรือพรตนิยม (asceticism) หมายถึงทัศนคติที่ ปฏิเสธการแสวงหาความสุขทางโลก นิยมการบำเพ็ญพรตเพื่อแสวงหาความหลุดพ้นจากทุกข์ (เช่นการออก บวช ออกธุดงค์ เป็นฤๅษีชีไพร) ความกล้าหาญโดยเฉพาะในสงครามและการต่อสู้ด้วยกำลังด้วยอาวุธเป็นต้น ทั้งนี้บรรดานักสตรีนิยมแนวทางนี้ได้แย้งว่าสถานะหรือลักษณะของความเป็นชายหรือในภาษาไทยใช้วลีเชิง อุปมาอุปมัยว่า “ลูกผู้ชายอกสามศอก” เหล่านั้นไม่ได้ดีกว่าลักษณะต่างๆ ที่มักนำมาเชื่อมโยงกับผู้หญิงและ ความเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะตรงกันข้ามก็ได้ อาจแยกแยะด้วยเข้าไป หนึ่งลักษณะต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับ “ความ เป็นผู้หญิง” ได้แก่ “สัมพันธภาพแบบพึ่งพาอาศัยกันไปมา” (interdependence) การให้ความสำคัญกับชุมชน มากกว่าที่จะอยู่อย่างเป็นอิสระเฉพาะตัว การมีเครือข่ายเชื่อมโยง (connection/networking) การแบ่งปัน (sharing) การใช้อารมณ์ (ความรัก ความห่วงใย ความสงสารเห็นใจ) อาจดีกว่าเหตุผลล้วน ๆ ความไวเนื้อ เชื้อใจผู้อื่น การดำรงชีวิตร่วมกันอย่างปราศจากลำดับชั้นการบังคับบัญชาแบบ สูง-ต่ำการรู้คุณค่าของ ธรรมชาติ การรู้จักอดกลั้นเก็บเอาไว้ภายในไม่แสดงออกอาจดีกว่าการแสดงออกอย่างเอะอะโพงผางและ ก้าวร้าว การให้ความสำคัญต่อกระบวนการ (process) มากกว่าหรือพอ ๆ กันกับเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ เป็นเพศที่สดชื่นรื่นเริง รักสันติและใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาแทนที่จะไปสงครามการต่อสู้ และให้ ความสำคัญต่อชีวิตเป็นต้น

สรุปประเด็นสำคัญของข้อความในวรรคบนคือทัศนคติในการวิพากษ์สิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” ที่นักสตรีนิยมเห็นว่าเป็นผลิตผลของสังคมชายเป็นใหญ่ หรือสังคมปิตาธิปไตย (patriarchal society) ที่ผลิตหรือ “ประกอบสร้าง” (construct) วัฒนธรรมชาย (male culture) ขึ้นมาจากสถานะที่เป็น “ธรรมชาติ” เช่นเดียวกับที่ประกอบสร้าง วัฒนธรรมหญิง (female culture) ขึ้นมาจาก “ธรรมชาติ” เช่นการ ที่ผู้หญิงมีสรีระร่างกาย มีอวัยวะที่ทำหน้าที่ด้านการเจริญพันธุ์ (สืบพันธุ์) แต่การประกอบสร้างนี้เป็นไปใน ลักษณะ “เลยเถิด” จนกระทั่งกลายเป็นข้อจำกัดผูกมัดผู้หญิงให้อยู่เฉพาะในกรอบของการทำหน้าที่เป็นเมีย และแม้กับปริมณฑล “บ้านเรือน” เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นในสังคมปิตาธิปไตยยังให้อภิสิทธิ์หรือให้คุณค่าเป็น พิเศษกับ “ลักษณะชาย” “วัฒนธรรมชาย” ให้อยู่สูงกว่าเหนือกว่า “ลักษณะหญิง” หรือ “วัฒนธรรมหญิง”

ข้อโต้แย้งและปฏิบัติการต่อต้านการครอบงำของวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่

ในที่นี้อาจแบ่งเป็นสองสามแนวทางหลัก ๆ คือ ให้ความชื่นชมยกย่องเชิดชู “วัฒนธรรมหญิง” ไปเลย หรือ “รื้อถอน” (deconstruct) มโนทัศน์เรื่อง “สังคม-วัฒนธรรม” ให้หมดความน่าเชื่อถือ จากนั้นก็ “ประกอบสร้าง” (construct) “วัฒนธรรมหญิงแนวใหม่” ขึ้นมาเพื่อประกวดประชันหรือประชันขันแข่ง (contest) กับ สังคม-วัฒนธรรมปิตาธิปไตย” กล่าวคือ

แนวทางที่หนึ่ง คือ “เล่นไปตามเพลง” ไม่ต้องไปต่อสู้อีกเลยแต่ “เชิดชู” วัฒนธรรมหญิง ให้ความสำคัญขึ้นมา แนวทางนี้เป็นการเดินตามทางของ Shulamith Firestone ที่เสนอไว้ในงานที่ถือว่าเป็นงานระดับคลาสสิกของสตรีนิยมคือ *The Dialectic of Sex* (1970) โดยที่เธอเขียนไว้ในบางตอนว่า ผู้หญิงสมควรที่จะ “ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมหญิง (ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของ) อารมณ์ ญาณสังหรณ์ (intuition) ความรัก ความสัมพันธ์ส่วนตัวต่าง ๆ และอื่น ๆ เป็นต้น จากนั้นผู้หญิงก็ต้องมีภารกิจที่จะต้องตัดแปลงแก้ไข ปัญหาเรื่องความไม่เสมอภาคในระหว่างวัฒนธรรมชายกับวัฒนธรรมหญิงให้เกิดความเท่าเทียมกันซึ่งนำไปสู่แนวทางที่สอง กล่าวคือวิธีการคือต้อง “รื้อถอน” วิธีคิดแบบ “ขั้วตรงกันข้าม” หรือวิธีคิดแบบ “ทวิลักษณ์” (binary opposition, dualism) ที่กำหนดให้เราคิดว่า ผู้ชาย= วัฒนธรรม ส่วนหญิง= ธรรมชาติ ทั้งนี้การที่จะทำอย่างนั้นได้ต้องหันความสนใจมุ่งไปที่ การ “ฟื้นตัว” (recovery) หรือ “การพัฒนา” (development) ของวัฒนธรรมหญิงที่มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นวัฒนธรรมที่ผู้หญิงทุกคนหรือทั้งหมดสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ หนึ่งการที่จะบรรลุสิ่งที่กล่าวมาขบวนการผู้หญิงจะต้องเข้าไปทำการให้นิยามใหม่กับสุนทรียศาสตร์ (aesthetics) คือปรัชญาว่าด้วยความงามและสิ่งที่ถือว่างามในศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาแบบเจาะลึกลงไปถึงประสบการณ์ คุณค่าทางความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงามอะไรไม่งาม เพราะอะไร และใครเป็นผู้กำหนดมันขึ้นมาเมื่อไรและที่ไหน เป็นต้น กระบวนการนี้ยังไม่จบผู้หญิงยังต้องสร้างสรรค์ สุนทรียศาสตร์ชุดใหม่ ขึ้นมาเพื่อที่จะ “ค้นพบ” หรือ “ฟื้นฟู” สภาพของการที่ผู้หญิง “ถูกมองไม่เห็น” (women’s invisibility) ในงานด้านศิลปะ วรรณกรรม งานฝีมือต่าง ๆ เช่นการเย็บปักถักร้อย การทอผ้าและการทำกับข้าว (cooking) การทำสวนครัว ปลูกผัก ปลูกดอกไม้ จัดดอกไม้ เป็นต้น นี้คือแนวทางที่สาม อย่างไรก็ตามขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงคงจะต้องใช้ทั้งสามแนวทางนี้รวมกันไปในฐานะที่เป็น “โครงการ” ที่จะต้องลงมือทำจริง

หนึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับนักวิชาการที่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมว่า การกำหนดนิยามในแนวทางข้างบน เป็นการมองหรือเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างแคบเกินไปกับทั้งยังเอนเอียงไปทาง “วัฒนธรรมมวลชน” หรือ “Popular culture” มากไปหน่อยแต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่ถูกหรือไม่มีประโยชน์ เพียงแต่ว่า “วัฒนธรรม” ในการใช้ของนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีหลาย

แง่มุมกว่านี้ พุทธิอีกอย่างหนึ่งคือ สิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” เป็นอะไรที่ใช้กันอย่างแตกต่าง หลากหลาย และมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

สรุป

การจะทำความเข้าใจ สตรีนิยมวัฒนธรรมหรือ Cultural Feminism ในฐานะที่เป็นทฤษฎีสายสตรีนิยม หรือเป็นกรอบคิดในการทำงาน (Conceptual Frame Work) น่าจะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” กับ “สตรีนิยม” ควบคู่กันไป ทั้งนี้เนื่องจาก การใช้มโนทัศน์ “วัฒนธรรม” ของนักสตรีนิยมแนวทางนี้ นอกจากอาจแตกต่างจากนักสังคมศาสตร์ทั่วไป (นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา นักวัฒนธรรมศึกษา) แล้วยังแตกต่างจากนักสตรีนิยมด้วยกันเองที่นิยาม “วัฒนธรรม” ต่างออกไป เช่นนักสตรีนิยมที่นำเอาวิธีคิดแบบ “หลังโครงสร้างนิยม” หรือ “post-structuralism” และวิธีคิดแบบ “หลังทันสมัยนิยม” หรือ “post-modernism” มาใช้เป็นกรอบวิธีคิดในการทำความเข้าใจ เข้าสู่ปัญหาหรืออธิบายความสัมพันธ์ทางเพศ/เพศภาวะ กระนั้นก็ตามการที่นักสตรีนิยมวัฒนธรรมรุ่นหลัง ๆ ยืนยันว่ามี “วัฒนธรรมชั้นสูง” กับ “วัฒนธรรมชั้นต่ำ” หรือ “วัฒนธรรมผู้ดี” กับ “วัฒนธรรมไพร่” ซึ่งมโนทัศน์หลักที่นำมาจัดประเภทวัฒนธรรมนี้คือเรื่อง “ชนชั้น” ทำให้เรามองเห็น “ความแตกต่าง” ที่เป็นเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่งของสตรีศึกษาและสังคมศาสตร์ นอกจากนั้นก็ยังไปได้ดีกับการจัดประเภทวัฒนธรรมเป็น “วัฒนธรรมไทย” “วัฒนธรรมล้านนา” “วัฒนธรรมอีสาน” วัฒนธรรมจีน” “วัฒนธรรมมอญ” และ ฯลฯ ซึ่งมโนทัศน์ในการนำมาเป็นเกณฑ์ในการจัดประเภทคือ “ชาติพันธุ์” หรือ “ethnicity” เช่นเดียวกับที่เป็นไปในแนวทางเดียวกับการจัดประเภทว่ามี “วัฒนธรรมวัยรุ่น” ซึ่งเป็นการใช้อายุหรือช่วงวัยมาเป็นเกณฑ์ เหล่านี้เป็นแง่มุมหรือมิติต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ในการมองปัญหาต่าง ๆ ว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่นอกจากจะ “แตกต่าง” แล้วยังมีความ “ไม่เท่าเทียม” ปรากฏอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตามการที่นักสตรีนิยมวัฒนธรรมให้ความสำคัญอย่างกระตือรือร้นต่อคุณลักษณะต่าง ๆ ของวัฒนธรรมผู้หญิง โดยเฉพาะในเรื่อง “สถานะการเชื่อมโยงกันระหว่างผู้หญิง” หรือ “women’s connectedness” ก็มีนักสตรีนิยมแนวนี้บางคนกลับมองเห็นด้านลบของคุณลักษณะดังกล่าวโดยโต้แย้งว่าบ่อยครั้งที่เดียวที่ “สถานะการเชื่อมโยงกันระหว่างผู้หญิง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผ่านทางประสบการณ์ของการมีเพศสัมพันธ์แบบจับคู่กับเพศตรงข้าม (ชาย-หญิง) ก็ดี และการตั้งท้องก็ดี กลับกลายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงถูกขูดรีดและถูกละเมิด ดังจะเห็นได้ในเรื่อง สิ่งพิมพ์/สื่อโป๊-อนาจาร/วรรณกรรมลามก (pornography) โสเภณี การละเมิดหรือลวนลามทางเพศ การข่มขืน การทุบตีผู้หญิง (women-battering) การบังคับให้ตั้งท้องหรือบังคับไม่ให้ท้อง การทำหมัน การทำแท้ง เหล่านี้เป็นต้น ทักษะแนวนี้เห็นว่า แท้จริงแล้ว

ผู้หญิงไม่ได้กลัวการทำลายล้าง หรือการถูกทำให้แปลกแยก (alienation) โดย “คนอื่น” หรือจาก “คนอื่น” (เช่น ผู้ชายหรือคนที่มีเพศเป็นหญิง แต่มีวิถีคิดแบบชายเป็นใหญ่) พวกเธอไม่ได้กลัว “คนอื่น” มากเท่ากับที่พวกเธอเกลียดกลัวการถูกรอครอบครองโดย “คนอื่น” ในรูปของ “องคค์ชาติที่ไม่ได้รับการเชื้อเชิญ” (uninvited penis) และตัวอ่อนของทารกที่เธอไม่ต้องการ (unwanted foetus) (Code, 2000: 114) ประเด็นหลังนี้คือการตั้งท้องที่เธอไม่ต้องการ/ไม่พร้อม เช่น ท้องจากการถูกข่มขืนท้องจากการที่ผู้ชายไม่ยอมใส่ถุงยางอนามัย เป็นต้น

นักทฤษฎีสตรีนิยมที่เน้นด้านลบของการเสนอความสามารถในการเชื่อมโยงของผู้หญิงเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของวัฒนธรรมผู้หญิงมีหลายคน แต่ในที่นี้ขอยกตัวอย่างบางคนเช่น แมรี ดาลี (Mary Daly) เจนิซ เรย์มอนด์ Janice Raymond) แอนเดรีย ดวอร์กิน (Andrea Dworkin) และ ซาราห์ ลูเซีย ฮอกแลนด์ (Sarah Lucia Hogland) โดยเฉพาะแมรี ดาลี เธอมีความสงสัยหรือมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมผู้หญิงหรือ จริยธรรมผู้หญิง (women's ethics) ที่สร้างขึ้นมาน่านิยามต่าง ๆ เช่น การดูแล (care) หรือ การเอาใจใส่ สนใจ ห่วงใย ฯลฯ เธอมองว่าการดูแลเอาใจใส่ในฐานะที่เป็นกลไกของการรับมือกับปัญหา (coping mechanism) หรือเป็นยุทธวิธีในการป้องกัน (defensive strategy) ที่ผู้หญิงใช้ในโลกปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ ที่จัดโครงสร้างให้ทำงานในแบบด้านผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ดีที่สุดที่ผู้หญิงควรได้รับพร้อมนี้สังคมที่จัดวางโครงสร้างแบบนี้ยังจำกัดเสรีภาพของพวกเธอด้วย ดังนั้นผู้หญิงจึงมีลักษณะว่าเป็นผู้ที่ “สนใจ” หรือ “เอาใจใส่” ก็เพราะหากเธอไม่ทำตัวอย่างนั้นพวกเธอก็จะถูกประณามว่า “ไม่ดี” เช่นเห็นแก่ตัว โดยสังคมปิตาธิปไตยนั่นเอง การที่ผู้หญิง “เป็นแม่” ก็เพราะพวกเธอจำเป็นต้องทำอย่างนั้น ประเด็นนี้ฮอกแลนด์ออกมาสนับสนุนให้แข็งแรงมากขึ้นเมื่อเธออธิบายว่า พวกผู้ชายได้พากันตัดจิตใจแล้วว่า หน้าทีของผู้หญิงประการหนึ่งคือ ทำหน้าที่เป็นแม่ (mothering) เนื่องจากการทำหน้าที่แม่ดังกล่าวช่วยธำรงรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างสังคมที่รับใช้ผลประโยชน์ต่าง ๆ ของผู้ชายได้ดีที่สุด (เพ็งอ้าง, น.114-115)

อย่างไรก็ตามควรรู้ไว้ด้วยเช่นกันว่า “การเชื่อมโยง” ก็ดี “การดูแลเอาใจใส่” ก็ดี มีทั้งด้านที่เป็นลบและบวก นักสตรีนิยมวัฒนธรรมทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายที่ยืนยันและผลักดันแนวคิดนี้กับฝ่ายที่ตั้งข้อสงสัยต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ในสังคมหรือในโลกที่ไม่ใช่ปิตาธิปไตยมันน่าจะเป็นการดีหรือปลอดภัยสำหรับมนุษย์ทุกคนหรือมนุษย์ทั้งมวลที่จะเอาใจใส่ดูแล สนใจ ห่วงใย ซึ่งกันและกัน และมนุษย์ทั้งหลายก็ควรที่จะชื่นชมยินดีกับการที่ได้เชื่อมโยงติดต่อสัมพันธ์กัน (เพ็งอ้าง, น.115)

สุดท้ายคงต้องบอกว่า สตรีนิยมวัฒนธรรมพร้อมกับสตรีนิยมแนวทางอื่น ๆ เช่น เสรีนิยม มาร์กซิสม์ สตรีนิยมแนวสังคมนิยม เป็นต้น ถูกวิพากษ์วิจารณ์ ถูกตั้งคำถามจนถึงขั้นถูกรื้อถอน (deconstructed) โดยนักสตรีนิยมแนวหลังโครงสร้างนิยม/หลังทันสมัยนิยม (Feminist poststructuralist / post

modernist) ในประเด็นสำคัญ ๆ เช่น สมมุติฐานเกี่ยวกับความรู้ ภาวะประธาน (subjectivity) และ อำนาจ ในปรัชญาแบบตะวันตก ซึ่งนักศึกษาและผู้สนใจจะต้องติดตามกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Andermahr, S. (et.al.) (1997) **A Concise Glossary of Feminist Theory**, London: Arnold.
- Code, L. (ed.) (2000) **Encyclopedia of Feminist Theories**, London and New York: Routledge.
- Donovan, J. (1992) **Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism**, New York: Continuum.
- Eagleton, M. (ed.) (2003) **A Concise Companion to Feminist Theory**, Oxford: Blackwell.
- Humm, M. (1995) **The Dictionary of Feminist Theory**, New York: Prentice Hall.
- Marshall, G. (ed.) (1998) **A Dictionary of Sociology**, Oxford: Oxford Univ. Press.
- Thornham, S. (2000) **Feminist Theory and Cultural Studies: Stories of Unsettled Relations**, London: Arnold.
- Tong, R. (1995) **Feminist Thought: A Comprehensive Introduction**, London: Routledge.